

December elseje Sepsiszentgyörgyön

Jelen fejezet a 2014-es sepsiszentgyörgyi ünnepi eseményekre fókuszálva az antropológiai résztvevő megfigyelés módszerével részletesen dokumentálja, hogy miként ünneplik a székelyföldi és Románia más vidékeiről érkező románok december elsejét a székelyföldi Sepsiszentgyörgyön. (Ádám 2016b:76–85). Az előző fejezetben megismerhettük a legfontosabb román emlékünnepek magyar sajtó-reprezentációját, amely során világossá vált, hogy a helyi románság etnikai reprezentációs és identitásartikulációs vágya Háromszéken manapság december elseje alkalmából mutatkozik meg a legfokozottabban. Mindeközben arra is fény derült, hogy ennek az ünnepségnek a részletes etnográfiai-antropológiai dokumentálása még nem történt meg. Ezt a hiányt kívánja pótolni a *December elseje Sepsiszentgyörgyön* fejezet.

Minden ünnepnek van egy sajátos forгатókönyve, amely részletes információt tartalmaz az események egymásutániságáról, az ünnep lebonyolításához szükséges kellékekről, szereplőkről, a viselkedési szabályokról, az ünnepség során használható szimbólumokról, az ünnepi tér és idő elrendezéséről. Az itt említett struktúrák azonban felszíni jellegűek (Pop 1976: 7–14), melyeket Niedermüller–Saussure nyelvi kategóriáival élve – a *parole* szintjéhez hasonlít (Niedermüller 1976: 159), amely tulajdonképpen a szokásrendszer helyi formájának felel meg. A felszíni struktúrák, vagy a *parole* az estek többségében nem is jutnak el a mélyrétegek törvényszerűségeinek feltárásáig. A felszíni és mélyrétegek közötti kapcsolatot az úgynevezett transzformációs szabályok, vagy – Niedermüller–Saussure-től átvett kategória szerint – a *langue* alakítják ki, ezek közvetítenek a két réteg között (Niedermüller 1981: 189). A felszíni rétegek tudatos variálása, bizonyos elemek tudatos kiválasztása és működésük közben a mélyrétegekben létrejövő kombinatív kapcsolatok teremtik meg egy adott ünnepi eseményt, szokáseményt,¹⁰¹ a nyelvet a maga egyediségében. Lotman elmélete szerint is fontos, hogy minden szokásleírás a szokásjelek közötti minél teljesebb kapcsolatfeltérképezést hozzon létre, amely a szokásrendszer komplex leírását és értelmezését teszi lehetővé (Lotman 1973: 267–306).

A december elseje mint emlékünnepek, szokásemény vagy ünnepi esemény szempontjainak vizsgálatakor elsősorban Niedermüller Péter szokáskódjait veszem figyelembe (Niedermüller 1981), melyeket Pozsony Ferenc rendszerezett.¹⁰² Mind-

---

101 A szokáskutatás fogalmait párhuzamosan megfeleltetem az ünnepi esemény fogalmainak, tehát ha a szakirodalom a szokásemény jellemzőiről beszél, akkor a hozzá fűződő információ automatikusan megfelel az ünnepi esemény jellemzőinek.

102 Szokáskód minden olyan materiális eszköz, transzformációs szabály, amelynek segítségével egy egyén vagy egy embercsoport hatékonyan meg tud konstruálni egy szokáseményt. Beszélhetünk verbális és nem verbális, tárgyi, valamint nem tárgyi kódokról. (Lásd Niedermüller 1976: 151 és Pozsony 2006: 67).

ezt kiegészítem az adott egyedi esemény felszíni és mély struktúráinak sajátos elemeivel, valamint a köztük lévő kapcsolatrendszer lehető legkomplexebb feltérképezésével. Az elemzés során figyelembe veszem a hasonló emlékünnepek elemzésével kapcsolatos szakirodalmi eredményeket is, különös tekintettel – de a teljesség igénye nélkül – a március 15-i ünnepekre (Bodó 1995, Brubaker–Feischmidt 1999, Plainer 2001, Pozsony 2015: 237–244).

Az ünnepi eseményen való személyes részvételen túl, az esemény elemzése során a helyszínen készített videofelvételeket, fényképeket, a szervezőbizottsági tagokkal készített interjúkat is figyelembe veszem. Felhasználom a sajtóban, valamint az interneten megjelent újságcikkeket, interjúkat és felvételeket is annak érdekében, hogy az esemény rekonstrukciója minél hitelesebb legyen. John Borneman elmélete nyomán mindvégig tudatában vagyok a mesélés során lezajló narratív folyamatok bonyolultságának, amely elsősorban a genealógia, az elbeszélés és a történeti tudat szükségszerű kapcsolatából adódik. Vagyis ha az adatközlői narratíva az egyén személyes élettörténetét helyezi a középpontba, akkor az egyén által érintett történelmi események is ennek a személyes történetnek a figyelembe vételével értelmezhetők, az elbeszélés tehát az eredet elvén alapszik. Ha az egyén narratívája során kiiktatja a személyes eseményeket, tehát mindig valamilyen testület, közösség stb. nevében mesél, akkor narratívája leszármazásán alapul. (Borneman 1999.) Eszerint a történelemhez, személyes vagy közösségi múltunkhoz való viszonyunk értelmezése során társadalmi, nemi meghatározottságunk jelentős szerepet játszik, így nem hagyható figyelmen kívül.

Az ünnepi esemény tér- és időhasználata

A kutatott terep a jelentős román kisebbséggel rendelkező magyar többségű város, Sepsiszentgyörgy, Székelyföld részét képző Kovászna megye – a történelmi Háromszék – székhelye. A vizsgálat számára kiválasztott időpont pedig a legfontosabb román állami és nemzeti ünnep, a modern Román nemzetállam megalakulásának, Erdély és a Román Királyság egyesülésének évfordulójaként számon tartott 1918-as gyulafehérvári nemzetgyűlés évfordulója, 2014. december 1. Időhasználatára az adott napon belül a jól strukturált időszerkezet, éves szinten pedig a visszatérő ünneplés, tehát a ciklikusság jellemző. Éves rendszerességgel megrendezett ünnepi eseményről, megemlékezésről van tehát szó, amelynek foratókönyve évről évre reprodukálható. E konkrét ünnepi esemény során használatos időszerkezeti elemek voltaképpen a népszokásokból átvett elemek mentén építkeznek és épülnek be a csupán néhány évtizedes hagyománnyal rendelkező ünnepség struktúrájába.

A vizsgált ünnepség helyszínéül – a 80-as évektől immár hagyományosan – a Sepsiszentgyörgy központjában elhelyezkedő, nemrég felújított Mihai Viteazul-szoborcsoport és a kormánybiztosi hivatal előtt elterülő tér szolgál. Maga az ünnepi esemény azonban előbb felvonuló (Dömötör 1979: 407) vagy helyváltoztató jellegű, a csendőrlaktanya mellett épülőfélben levő ortodox templomtól indul, onnan

az Egyesülés Menete a Szent Miklós és Szent György ortodox főtemplomban lezajlott liturgiával folytatódik, majd annak udvarából a továbbinduló zászlós-lovas felvonulással folytatódik, kiérve az említett térre, nem sokkal dél után. Ezt követően az emlékünnepségek kötött, helyben maradó, stacionárius (Benes 1985: 294) jellegűt.

Az egykori Gábor Áron téren, Gábor Áron szobra helyén 1982 szeptemberében még Ceaușescu avatta fel Mihai Viteazul öt bronzalakkal körülvevett szobrát (közük előtérben egy székely és háttérben egy erdélyi magyar) a mesterségesen kialakított téren. A tér új neve a vajda nevét viseli, azonban népi nyelven a „Ló-tér” néven vonult be a magyar köztudatba. (Domokos P. 2005: 6.) Amint azt Pozsony Ferenc is megjegyzi, a jelentősebb közösségeket vagy egész településeket megmozgató ünnepek általában a település központjában vagy a szakrális központban zajlanak (a kettő gyakran egybeesik), szemben az individuális, privát vagy mikroközösségeket érintő ünnepekkel, amelyek inkább játszódnak a családi lakóházban, a centrumtól, a szakrális tértől távolabb eső profán vagy periférikus helyszínen (Pozsony 1997: 261–262, 2006: 112). A december elsejei nemzeti parádé a város románságának két szimbolikus jelentőségű helyszínét köti össze: a szakrális teret, a román nép lelkét gondozó, ezt missziójának tekintő ortodox egyház intézményét és a közösség politikai teljesítményét, dimenzióját és történelmi egységét megjelenítő szoborcsoportot.

„A tér valamelyik szférájának az esemény számára való lefoglalása, kisajátítása 'rejtett dimenziókat', elhallgatott vagy megfogalmazhatatlan jelentéseket szabadít fel, amelyekkel az esemény és az eseményben résztvevő személy azonosul.” (Keszeg 2004: 27.) Nyilvános térről van szó, ami a hétköznapiak során jelzi ugyan, hogy a román nép szimbolikus térfoglalásának színtere, ebbéli minősége, szakralitása azonban fokozottan csak különböző román, kizárólag politikai jellegű emlékünnepek során mutatkozik meg egyértelműen. Hétköznapiokon vagy magyar ünnepeken, pl. a szintén éves rendszerességgel megszervezett Szent György-napok alkalmával a helyi magyar többség veszi birtokba a teret.

Megjegyzendő, hogy a nemzeti ünnep körül, a helyi román civil szervezeteknek és a politikai akaratnak megfelelően, a rendszerváltás óta fokozatosan egy egész ünnepkör alakult ki. Már nem csupán a december elsejei hivatalos koszorúzásról szól a nemzeti ünnep, hanem többnapos koncertekkel, színházi előadásokkal és megszerte is változatos kulturális eseményekkel bővítik a kínálatot az ünnepelni vágyók számára. (*Buletinul Ligii Cultural – Creștine „Andrei Șaguna”, nr. VI/2009. 175–212.*)

„Az ünnepség megkezdődik általában egy héttel azelőtt, tudományos szimpóziumokat szerveznek, de inkább két-három nappal azelőtt. Egy ünnepi csokorról beszélhetünk. A szimpóziumokat vagy a Keleti-Kárpátok Múzeumának üléstermében vagy pedig a kormányhivatal, illetve a megyei tanács közös gyűléstermében tartják meg. Mindig van az ortodox templom alagsorában is egy bemutató.” (Interjú ismeretlen szervezővel.)

E helyszín és időpont metszéspontjában létrejövő kulturális és társadalmi cselekvések, illetve megnyilvánulások betekintést nyújtanak az értő figyelő számára a közösségszervezői szándékkal nyilvánosságban megjelenő értelmiségi narratívák, a kollektív emlékezet közösségi gyakorlatába. Ez Székelyföldön különösen érdekes, tekintettel az egymásnak feszülő párhuzamos, magyar–román nemzetépítésekre.

Az ünnepi esemény szereplői

A szokásesemény elemzése során a szakirodalom aktív és passzív szereplőket különböztet meg, amely kategória első eleme végrehajtó és átruházó személyekre, vagyis az aktus adóira, ágenseire, második eleme pedig célszemélyekre, nézőkre vagy az aktus vevőire bontható (Niedermüller 1976, hivatkozva Pozsony 2006: 72).

A tér- és az időhasználati szabályokhoz hasonlóan az ünnepi esemény szubjektumainak szerepe, az őket illető előírások, elvárások, feladatok sem véletlenszerűek. Niedermüller egy későbbi tanulmányában egy ún. P-rendszerbe (az angol *personal-system* kifejezés alapján) foglalja a fenti kategóriákat (Niedermüller 1981: 183). Ez a P-rendszer potenciálisan egy adott kultúra minden tagját magában foglalja. Itt különösen az aktív szereplők, vagyis a szervezők, részleteiben ismerik az adott esemény kódrendszerét, azok kapcsolódási szabályait, vagyis a pontos forgatókönyvet, így bármikor képesek reprodukálni azt. Niedermüller Péter a szokásrendszer működése szempontjából legfontosabb komponensnek a szubjektumok osztályát, azaz azokat az individuumokat és csoportokat tekintette, akik a kódrendszer elemeit meghatározott szabályok szerint felhasználva az adott kulturális szöveget – szokáseseményt, esetünkben emlékűnnepséget – létrehozzák, fenntartják (Niedermüller 1981: 182–183).

Az általam vizsgált rendezvény mindenkorri főszervezője a Kovászna Megyei Prefektúra, együttműködve a Kovászna Megyei Tanáccsal, Sepsiszentgyörgy Önkormányzatával, román civil szervezetekkel – mint pl. Hargita és Kovászna megyei Román Civilek Fóruma (*Forumul Civic al Românilor din Harghita și Covasna*), a Közép-Európai Tanulmányok Központja (*Centrului European de Studii* – Ioan Lăcătușu vezetésével), a Daniel Șanta Közösségfejlesztő Egyesület (*Asociația Pentru Comunitate „Daniel Șanta”*) – és az ortodox egyházzal.¹⁰³ A szervezőbizottság tagjai azok tehát, akik az emlékűnnepséget megelőző másfél-két hónap során az emlékűnnepség minden egyes részletét gondosan kidolgozzák, vigyázva arra, hogy az évek során kialakult forgatókönyv fő elemei maradéktalanul reprodukálódjanak. Nem ennyire kötött azonban a kulturális események forgatókönyve, azok előadói, amelyek sokszor a rendelkezésre álló anyagi eszközök függvényei is. Évről évre változhat a politikai hatalmon lévő elit, vagyis a kormány által meghatározott fő ünnepi üzenet, mondanivaló is, mint ahogy jelentős változások tapasztalhatók olykor az ünnepségen résztvevők körében is.

103 Lásd interjúk ismeretlen szervezővel; M. P.-vel; M.G.-vel; I. L.–l.

2014-ben immár negyedik alkalommal jelent meg a sepsiszentgyörgyi ünnepségen a szélsőjobboldali eszmékkel rokonszenvező Új Jobboldal (Noua Dreaptă) nevű szervezet.¹⁰⁴ A körülbelül ötven–száz főt számláló csoport autóbusszal érkezett a városba, rendőri kísérettel, majd ugyanígy, hasonló forgatókönyv alapján távoztak. Gyülekezőhelyként az ortodox templom udvarát jelölték ki, számukkal és zászlókkal, transzparenszekkel duzzasztva a helyi ünneplők, egyházi szertartáson résztvevők seregét. Ők alkották a gerincét a felvonulásnak-„átvonulásnak”, a környék román falvaiból besereglett népviseletben, némelyikük lóháton közlekedő résztvevőivel együtt. A templomkertben kisebb csoportokba verődve, transzparenszekkel, kifeszített óriás román nemzeti trikolorokkal és a szervezetük jelképét, zöld alapon kelta, okkult keresztet ábrázoló lobogókkal, zászlólengetéssel, jól elkülönülve várták az indulás időpontját. A korábbi évek szerepléséhez képest viszonylagos mérséklődést jelez az a tény is, hogy a felfokozott tárgyi kódokhoz képest, öltözetükben, ruházatukban inkább civil hatással vannak. A paramilitáris, félkatonai szervezetekre emlékeztető felszerelés idén elmaradt, illetve háttérbe szorult.¹⁰⁵

Az esemény állandó kísérőinek bizonyultak a csendőrség kivezényelt emberei, akik tisztes távolságból, egyenruhában, némelyek kamerával felvértelve, de immár a templom kertjén kívül maradván figyelték a gyülekezők és kíváncsiskodók seregét. Ezzel mintegy szimbolikusan is kijelölték kívülállóságuk minőségét az ünnepséggel szemben. Hasonlóan a sajtó munkásaihoz vagy a már említett kíváncsiskodók (magyarok és románok egyaránt), akik szintén közlekedni kívántak az ünnepségre, azonban nem vettek részt annak rítusában, annak értelmezési mezején kívül maradtak. Akárcsak a terepmunkát végző társadalomtudós. És a civil és egyenruhás rendőrök, akik szintén a biztonságra, az ünnepségre állami, hivatalos keretét hivatottak erősíteni.

Az ortodox templom, akárcsak a Mihai Viteazul tér, 2014-ben felújításra került, igaz, csak részben. A megújult kupola alatt zajló egyházi szertartás alatt a helyi és a meghívott pápa a román nép erkölcsi nagyságáról és történelmi küldetéséről értekezik. Bent a hangulat ünnepélyes és meghitt. Meglepően kötetlen. A végén az ol-tár előtt a jelenlevők hórát járnak, majd lassan kiürül a templom. Viszont némelyek nem maradnak az ünnepségre további részére, inkább hazafelé veszik az útjukat a szertartás után, egyedül vagy családdal csapatosan, a kezükben kis műanyag pálcára szúrt, műanyag román trikolorral. A hivatalos program szerint ugyanis az ünnepségre már délelőtt fél tízkor megkezdődött a Te Deum bemutatásával, majd azt követően a még épülőfélben levő csendőrlaktanya melletti templomtól, a vasútállomás érintésével az ünneplő hívek átvonulnak a központban elhelyezkedő ortodox templomhoz.¹⁰⁶ Ezen azonban viszonylag kevesen vesznek részt, az újságok szerinti 1000–1500 fő, csak később, a Mihai Viteazul téren gyűlt össze.

104 Jelenlétiük a szervezők azon körének köszönhető, akik rokonszenvezhetnek a szervezet által vallott értékekkel (lásd ehhez Andreescu 2003: 35–46, 55–69) – a vele készített interjúban a másik potenciális meghívó I. L. tagadja, hogy ő kezdeményezte volna a csoport Sepsiszentgyörgyre érkezését.

105 A 2009-es első sepsiszentgyörgyi felvonulásuk részleteit lásd Ádám 2011a, 2011b: 145–146.

106 Forrás: <http://stiri.covasnamedia.ro/2014/11/20/programul-zilei-nationale-a-romaniei-in-judetul-covasna>.

Ezt a „bevonulást”, az Egyesülés Menetét az előpataki alpolgármester vezeti, lovasokkal és népviseletbe öltözött hagyományőrökkel vonulnak a város fő sugárútjain. Egy helyi civil szervezet által szervezett és ugyancsak helyi lap által meghirdetett „Hívj meg egy magyar etnikumú barátodat, hogy együtt ünnepeljük Románia Nemzeti Ünnepe” nem aratott sikert (Interjú I. L.-lel.).

A központi ortodox templomot Sepsiszentgyörgyön az 1918-as impériumváltás után, a két világháború között kezdték el építeni, befejezésére azonban az ötvenes évekig kellett várni. Az épület belekerült a párhuzamos, egymásnak feszülő politikai értelmezések, csatározások világába: míg a helyi magyar közösség a román nemzeti expanziót látta benne, addig a román lakosság a normalitás jelét és egyben saját státusának megerősödését. A kommunizmus alatt, amely többnyire hasonlóan mostohán bánt minden felekezettel, a kisváros arculatát jelentősen befolyásoló modernizációs erőfeszítések, fejlesztések végeredménye az lett, hogy a telket, amelyen a templom épült, gyakorlatilag körbeépítették a székelyföldi mérnökök és várostervezők – mintegy elrejtve az utcafronttól. Így jelenleg a település arculatában a román–ortodox jelenlétet csupán a frissen felújított kupolák hirdetik a magasban. Tehát ebből a körbeépített, beszorított térből indult a felvonulás az ünnepség színhelye felé.

A menet indulását a nemzeti zászlókkal feldíszített templom szomszédságában elhaladó – az ünnepség ideje alatt a rendőrség által mindkét irányban lezárt – sugárúton gyülekező hagyományőrök jelzik. A környező román falvakból érkeztek népviseletbe öltözve, némelyek közülük lóháton, nemzeti zászlókkal, piros-sárga-kék szalagokkal feldíszítve. Előttük a forgalmi rendőrség gépkocsija halad. Amint légvonalba érnek a templommal, annak udvarából megindul a tömeg. A járda két oldalán helybéli magyarok és románok kíváncsiskodnak. Előbbiek inkább bizalmatlanul szemlélik a felfejlődő zajos embersort, utóbbiak kis zászlókkal vagy kokárdával feldíszítve az eseményhez, mosolyogva álldogálnak, fényképezkednek. Akárcsak a sajtó munkásai, akik egymás előtt tolonganak a jobb rálátásért.

Ugyanaz a helyi román újság, amely magyar barátok invitálására szólította fel olvasóit, 50 darab nemzeti trikólórt osztott szét.¹⁰⁷ A templom udvaráról kituduló tömeg egy láthatóan előre eltervezett forgatókönyv szerint fejlődött fel az utcára. A menet legelején egy rendőrautó helyezkedett el, azt követte egy nemzeti zászlóval feldíszített, sőt, hangszóróit szintén nemzeti zászlóval letakart személygépkocsi, mely nemzeti indulókat sugárzott, rögtön utánuk pedig a hagyományőrző lovasok következtek. Ezek mögé csatlakozott a templomból kiáramló tömeg, legelől egyházi zászlókat tartó fiatalokkal, mögöttük pedig a pópák és a gyülekezeti tagok. Őket végül az Új Jobboldal tagjai követik, tisztos távolságból egy koszorú, majd az Alkotmány első cikkelyét idéző transzparenszel az élükön, de jól elkülönülve az elő-

107 A *Mesagerul de Covasna* újságról van szó, a zászlók költségeit egy előpataki illetőségű üzletember, mecénás állta. Az ötven zászló ajándékozása identitás- és nemzeterosztó válaszreakcióként értelmezhető az RMDSZ korábbi akcióira, amikor is politikai rendezvényeken ingyen osztogatták a román hatóságokat irritáló székely zászlót.

zó csoporttól. Ez az elkülönülés a szervezők és az ünneplő közösség tudatos stratégiájának tűnik, mintegy jelzik az ünnepségen belüli értelmezések közti határt is, mintha így a mozgalmi, politikai jelentésmezőtől finoman elhatárolódnának. A sort a rendőrség és a csendőrség egy-egy járműve zárja. A menetnek egy kis kerülővel végig kell haladnia a városközponton, a Mikó utcán, majd a Szent György térnél visszafordulva az 1918. december 1. úton el egészen a Mihai Viteazul térig. Gyalog mintegy 10 perces séta, a menet azonban bő 20 perc alatt teszi meg a távot. A vendégségbe érkezett Új Jobboldal tagjai nem hazudtolják meg hírnevüket, az úton végig provokatív szlogeneket skandálva haladnak, mint például: „Székelyföld nem létezik”, „Székelyföld román föld”, „Ki a magyarokkal az országból”¹⁰⁸, „Bessarabia román föld”. A járókelők többnyire közönnnyel reagálnak a provokációra, ellentüntetők nincsenek, mint az pl. a 2009-es első sepsiszentgyörgyi „fellépésükkor” történt.¹⁰⁹

Mindeközben a prefektúra előtti téren, a színház sarkánál, a képtárral szemben néhány kis fabódéval amolyan vásárféle települt ki. A portékát nemzeti viseletben, nemzeti színekkel díszített papírtányérokba árulják, igaz, a választék nem túl széles: egy kézműves és népzene CD-t áruló bódé van, a többi hagyományos módon előállított, őstermelők által kínált élelmiszert kínál. Sajt, kolbász, túró, emellett viszont az egyik kitelepült árus fánkot és kürtöskalácsot süt, ahogy ő írja: „kurtos kalacs”. Kissé feljebb, immár a prefektúrával szemközt (aminek homlokzatát hatalmas nemzeti trikolór díszíti) még három bódé sorakozik: a hagyományos december elsejei babfőzelékkel és itókával kínálják az ünneplőket. Kisebb sokadalom verődik itt össze. Míg megérkezik a menet a szemközti térre, addig az emberek kötetlen társalgás közepette fogyasztják a menüt.

A hivatalossá váló ünnepség

A Mihai Viteazul tér is nemzeti ünneplőbe van öltöztetve. A szocreál tömbházakal körbeépített szoborcsoportot minden oldalról kordon védi, szintúgy a tér kormányhivatal felőli részét. A tér minden sarkán csendőrök állnak. Az emlékmű körül nemzeti zászlók sorakoznak, előtte pedig mikrofont és hangfalakat helyeztek el. A lakóházak erkélyein és ablakában senki nincs, zászlókat sem látni. Egyet mégis csak, a térre vezető útmenti lakások egyikén, fent a magasban kék-sárga székelylobogó van kitűzve. Amint megérkezik a tömeg, a szoborcsoport előtti tér megtelni látszik. Akárcsak a felvonulásban, az ünneplők itt is két részre oszlanak. A helyiek

---

108 Mivel ez a szlogen sérti a román alkotmány 30. cikkelyében és a büntető törvénykönyv 286/2009-es törvényében foglaltakat, vagyis gyűlöletet kelt és diszkriminatív egy népcsoporttal szemben, Erdély András újságíró feljelentést tett a Kovászna megyei prefektusnál az ügyben. A feljelentés szövege, a prefektus válasza és az ügyvel kapcsolatos más hivatalos dokumentumok a mellékletben találhatóak. Az ügy tipikus példája annak, miként lehet egy ügy megoldását lehetetleníteni.

109 2009-ben a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Szervezet 50 főből álló ellentüntető csoportja keveredett szóváltásba az említett szervezet tagjaival.

inkább a tér jobb oldalán és szemben helyezkednek el, míg a vendégek, az Új Jobboldal tagjai a tér bal oldalát foglalják el. Itt már nem kiabálnak rigmusokat, néma zászlólengetéssel jelzik érkezésüket Sepsiszentgyörgy „román” főterére. A transzparenseket látható helyre, a kordonokra erősítik fel. Kis időre rá megkezdődik a kulturális műsor.

A Mihai Viteazul teret az 1980-as években fejezték be, szemközt, a szobor mögött a Szakszervezetek Művelődési Házának népies elemekkel ötvözött szocreál monstruma uralja. Déli, nyugati és északi oldalról 4 és 8 emeletes lakóházak zárják, csupán kelet felé nyitott, a kormányhivatal és a városháza irányába, a lovas Mihai Viteazul és hűséges ércatonáinak látókörével összhangban. A tér maga, funkciójában – december elsejét és más kisebb „román jellegű” ünnepeket leszámítva – paragon volt hagyva a sepsiszentgyörgyiek által, részben mivel felújítása előtt igen lepusztult képet mutatott, és a lejtős, eredetileg márvánnyal borított és lépcsőkkel tarkított terület a betonalapzatig szétmállott. Azonban 2008 után fordulat következett be, és a város új vezetősége erőfeszítéseket tett a tér rendbetételére, ami kormányzati segítséggel meg is történt. Új díszburkolatot kapott, helyenként zöld-övezettel, dísznövényzettel ültették be, és még egy szökőkút is elkészült a tér jobb hátsó részén. Ez esténként különböző színekben pompázik, amit a lakosság vegyes érzelmekkel fogadott.

A tér nevét Mihai Viteazul havasalföldi fejedelemről kapta, a ceaușescui nemzeti kommunista diktatúra kultúrpolitikai kurzusával összhangban. A kalandos életű késő középkori fejedelmet ez a megtisztelő figyelem azon teljesítménye miatt illette, hogy az ő személye alatt egyesült először politikailag, még ha röpké pár hónapra is, Erdély és a két román fejedelemség: Havasalföld és Moldva. Ezt a történelmi tényt a nacionalista-kommunista kurzus úgy értelmezte – és ez makacsul tartja magát napjainkban is a közvéleményben –, hogy a fejedelem a román nép egységét valósította meg a 17. században. A szoborcsoport Gir Rădulescu bukaresti szobrász műve,¹¹⁰ és narratívája az „együttélő” népek felé is tesz gesztust, az összetartozást, a közös múltat hangsúlyozva, hiszen a lovagló fejedelem mögött több alak is az őt segítő magyar és székely katonákat jeleníti meg. Ezen jelentésrétegtől függetlenül a helyi köznyelv egyszerűen csak a „lónak” becézi az emlékművet. A sepsiszentgyörgyi szoborcsoport etnikumközi provokációktól amúgy sem mentes múltja a magyar lakosság térrel kapcsolatos érzelmeit mélyen befolyásolja: a 80-as években máig tisztázatlan körülmények között egy tragikus esemény történt, bomba robbant a szoborcsoport talapzatánál, kioltva egy éppen ott játszó magyar kisgyerek életét. (Domokos P. 2005, Orbán Barra 2007; interjú K. J.-vel.)

A 2014. december 1-ei kulturális műsornak címet is adtak a szervezők: *Egyesülés lélekben és az érzelmekben* („Unire-n cuget și-n simțiri”), programjának gerincét a meghívott hagyományörző egyesületek adják (Bodzaforduló, Brassó, Buka-

110 Forrás: <https://www.kozterkep.hu/~13546>.

rest, Szeben és Tîrgovişte).¹¹¹ Színpadként a szobor előtt lépcsőzetesen emelkedő területet használják. A népviseletbe öltözött fiatalok felváltva népi és hazafias dal-
lamokat énekeltek, időnként elhangzott egy-egy vers, rövid prózát is felolvastak. A
nyitóbeszédet az Új Jobboldal szószólója mondja, aki a műsor szüneteit kihasznál-
va lelkesítő beszédeket tart a román identitásról és történelemről. Rétori képessé-
gei meglehetősen jók, könnyedén, papír nélkül beszél, beszédeiben összekapcsolja
az elhangzott dalok, szövegek értelmét a jelennel, az itt és mosttal. A román nemze-
ti gondolatról beszél, e szellemi holdudvar gondolkodótól idéz, szavaikat értelmezi,
tolmácsol. A közönség, az ünneplők seregének száma mindeközben lassan duzzad,
egyre több, valamilyen formában a nemzeti piros-sárga-kék színkombinációt ma-
gán viselő emberrel.

A nemzeti szimbolika, az identitás múltidéző és misztikus elemei tűnnek fel és
elevenülnek meg a szemek előtt: kucsmák, pásztorsubák, a dákoromán kontinu-
itást idéző kigyótestű farkasfejek (immár nem ércből, hanem fából és bőrből ké-
szítve). Decebal, a dák vezér képmása a zászlón: „Legyetek büszkéek, hogy románok
vagytok” – hirdeti. A műsor elhúzódik, a hidegben az emberek közben beszélget-
nek, a gyerekek hógolyóznak. Egyenruhás emberek jelennek meg: tűzoltók, csend-
őrök, rendőrök gyülekeznek a tér jobb oldalán. Sorokba, zárt alakzatokba állnak be,
a hangulat vidám, géppisztollyal a kezükben gyermekeikkel fotózkodnak az egyen-
ruhás testületek tagjai. A kulturális műsor véget ér, a népviseletbe öltözött hagyó-
mányőrök félrehúzódnak, átadják helyüket az esemény soron következő szereplői-
nek. Új dimenzióba lépünk át, kezdetét veszi a hivatalos ünnepség.

A tér jobb oldaláról katonainduló harsan fel, és kettős sorokban zöld egyenru-
hás, gépkarabélyos katonák vonulnak fel, alakulatok „harci zászlóival”. Ők a hegyi-
vadászok, tisztelegnek a szoborcsoport előtt, majd néhányan kiválnak és díszőrsé-
get állnak az emlékmű előtt. A tömött egyenruhás sorok mellett egy katonazene-
kar a lovas szoborral szemben áll fel, fúvós hangszereikről zsinóros trikolórok lóg-
nak.¹¹² A hivatalos ünnepség „gyakorlatilag a kormány megbízott (prefektus) jövete-
lével kezdődik, aki végigvonul a belügyes alakulatok előtt, tiszteleg az egység zász-
laja előtt, utána pedig kezdődik a ceremónia.” (Interjú Ismeretlen szervezővel.)

A román állam karhatalmi szerveinek oltalmában, az erő és biztonság manifesztá-
lása után megjelennek tehát a színen az ünnepség hivatalos szereplői: a prefektus,

111 Ismeretlen szervező is részletesen beszámol arról, hogy más megyékből is érkeznek képviselők a sepsiszentgyörgyi ünnepségre:

„– Kik a résztvevők?

A résztvevők változnak. Elsősorban az itteni románság politikai képviselői, a lakosság egy része, de mindig vannak meghívottak is, akiket busszal hoznak, hogy részt vegyenek az ünnepségen.

– Honnan hozzák?

– Többnyire innen-onnan, az ortodox egyház papneveldeiből. Kemény vallásos magú fiatalok érkeznek ide. Tehát nem csak a megye más románok lakta vidékeiről hoznak résztvevőket. Egy része igen, a román politikai pártok vezetői értesítik a megye román lakta vidékeit, hogy küldjenek képviselőket, hogy a megyében egy helyen közösen ünnepeljenek.”

112 Kovászna megyében nincs katonazenekar, ezért Brassóból vagy Csíkszeredából érkezik az együttes, elérhetőségük függvényében változik évről évre a hivatalos ünnepség kezdetének időpontja (interjú ismeretlen szervezővel).

a kormányzati funkciókat betöltők, a helyi bürokraták és a politikai pártok képviselői. Magyar nemzetiségű nincs köztük. A helyi magyar politikai elit, egy kivételtől eltekintve – róla később – látványosan távolmaradtak. E szimbolikus gesztus, illetve gesztusdiplomáciai háború több éve zajlik. A magyar fél részvételének feltételként a magyar szempont és diskurzus megjelenítését tűzte ki, illetve a helyi kormányhivatal és más dekoncentrált intézmények az etnikai arányok alapján történő káderfrissítéssel. Azóta viszont még tovább mérgesedett a viszony, a székely zászló körüli jogi hercehurca és más politikai ügyek miatt, illetve az Új Jobboldal szereplése miatt a magyar elit, vezetőség, a megyeszékhely és a megyei önkormányzat testülete tüntetően távol marad a rendezvénytől. (Interjú ismeretlen szervezővel és P. B.-vel.) Viszont törvényi kötelességeinek eleget tesz, így a település az előírásoknak és az ünnep hangulatának megfelelően, sűrűn fel van díszítve nemzeti színű zászlókkal.

Gaetano Mosca filozófus és Vilfredo Pareto szociológus már a 20. század elején utalt az elit fogalma és a politikai hatalom közötti összefüggésre, miszerint léteznek ún. hatalmon lévő és hatalomra vágyó pótelitak, akik küzdelme meghatározó egy közösség vagy nemzet életében és fennmaradásában (Culic 1999: 48). A román (pót)elit kétoldalt sorakozik tehát fel, a szobor előtt. Koncentrikusan, körülöttük katonák, azon túl pedig a többi ünneplő. Ruházatuk elegáns, modern, nem illeszkedik sem a hagyományörzésbe, sem a szakralitásba, valójában egy teljesen más világot idéz: az előzőekhez képest egy új kort, a modernitást eleveníti meg. A polgári, üzleti és a hivatalos bürokrácia világát. Mellükre a francia forradalom szellemiségét, a nép és az ész diadalát idéző, nemzeti színű kokárda van kítűzve.

Az ünneplés tehát felveszi a hivatalos állami ünnepség formáját. A téren korábban megjelenő szakrális és folklorikus világ átértelmeződik, háttérbe szorul. Egy új értelmezés részévé, a román államiság alkotóelemeivé válnak. A szimbólumok nyelvén a szakrális térben megfogant közösség a nacionalizmus mozgalmi hevével érkezik el a modern román államiság kiteljesülésének ünnepére. Státusbeli és minőség-beli változást jelez ez az új helyzet. A mikrofon elé járuló emberek másképpen viszonyulnak a közönséghez: kinyilatkoztatnak, beszédükben már a hatalom nyelvén szólnak, a hivatalos diskurzus nyelvén.

Az ünnepi eseményen elhangzott ünnepi beszédek és narratívák

A továbbiakban az ünnep fő aktusát, az ünnepi beszédeket elemzem a magyar–román párbeszéd, az üzengetés, a nemzeti identitás politikai diskurzusban való megjelenése szempontjából. Azt feltételezem, hogy a sepsiszentgyörgyi interetnikus közegben a december 1-én elhangzott beszédek alapvető célja az emlékezésen túl a helyi, kisebbségben élő románság nemzeti identitásának erősítése, valamint a „mi” és az „ők” közötti határ hangsúlyozása. Véronique Mottier a nemzeti identitást olyan struktúrának tekinti, amelynek társadalmi és politikai jelentései kontextusfüggőek. Ezekben a kontextusokban szimbolikus és intézményi identitásépítés egyaránt

folymat. Az egyéni és csoportos identitások konstruálják és megerősítik az én/mi és a mások közötti hasonlóságot és különbözőséget. (Mottier 2004.)

Már a 20. század elején Bahtyin kifejtette, hogy a „szó az életben nem önérvényű”, tehát az egyes szavak, mondatok nem értelmezhetők, illetve nem ugyanúgy értelmezhetők, ha kiragadjuk őket a szövegekörnyezetükből, mintha közvetlen térbeli és szövegekörnyezetükben elemeznénk őket (Bahtyin 1985). Ezt erősíti meg Roman Jakobson is *Nyelvészet és poétika* című írásában (Jakobson 1972), amelyben a nyelvnek hat aspektusát különbözteti meg. Ezek mindegyike más-más funkciót tölt be, azonban egyik sem egyeduralkodó, hanem a köztük lévő interakció, fölé-alarendeltség hozza létre a nyelvi kommunikációt. Jakobson elkülöníti egymástól az elbeszélt eseményt és a beszédaktust. Az utóbbi egy felsőbb hierarchikus struktúráként magába foglalja az előbbi is, ahogy azt Keszeg Vilmos megfogalmazta: „Minden narrációnak egy helyzetben belül, emberek közötti térben van szándéka, a szöveg megszerkesztése ezt a szándékot szolgálja egy narratív program által. Az elbeszélés, mint aktus ennek a helyzetnek az interpretálása. A helyzetről lemondva nem kevesebbet, mint az értelmezés keretét veszítjük el.” (Keszeg 2002: 17–18)

Ugyanitt, valamint Szabó Márton *A diszkurzív politikatudomány alapjai* című munkájában találunk utalást Dell Hymes munkásságára. Hymes a beszéd három fontos kategóriáját különbözteti meg: a beszédközösséget, a beszédeseményt és a beszédszituációt. Egy beszédközösség tagjai, saját kulturális háttérük miatt értik egymás beszédét. A beszéd tehát, amint az elnevezése is mutatja, közösségképző erővel bír. Ez a közösségképző erő egy adott beszédszituációban, tudatosan, stratégiailag átgondolva kerül bevetésre. A stratégia sikeressége esetén létrejön a beszédesemény, amely egy olyan társas helyzet, ahol a résztvevők mindegyike megnyilatkozik. Tehát a beszéd jelentése, az értelmezés a közösség minden tagja által elfogadott normák alapján történik. (Szabó M. 2004: 3. fejezet.)

E rövid fogalmi kitérő után térjünk vissza a vizsgált eseményhez, és vizsgáljuk meg, hogy a december elseje során tartott beszédek milyen szerepet töltenek be. A hivatalosságok U-alakzatban sorakoznak fel a szoborcsoporthoz háttal, szemben a katonák sorfalával és az ünneplőkkel. Mintha egy színpadon lennének, megjelenik az Új Jobboldal korábbi szónoka és karmesterként gesztikulál az itt állóknak. A hangszóróból felcsendül a himnusz, és a korábbi kulturális műsor ceremóniamesterének mozdulatait követve rázendítenek a himnuszra. A katonák vigyázzban állnak, a tisztek tisztelegnek, a zászlókat lengetik éneklés alatt, miközben több száz torokból szól a román állam hivatalos himnusza.

Ezt követően öt ortodox pap jelenik meg a „színpadon”, a helyi ortodox parókiák pópái mellett a harci alakulat táborigyelője is, zöld katonai egyenruhában. Rövid, ünnepi istentiszteletet mutatnak be, énekkel, a jelenlevőket közös imára szólítják fel. Kulturális és politikai szempontból ez a beszédszituáció már eleve csak a „mi” tagjainak szól, hiszen az ortodox vallást a megye román lakosságának valamivel több mint 99%-a gyakorolja, a többiek görög katolikus vallásúak. A megye magyar lakossága viszont nem ortodox, hanem körülbelül fele-fele arányban

római katolikus és református, illetve evangélikus felekezetű. (Varga E. Á. 2007.) A vallási szertartásnak jelen esetben nem csak liturgikus szerepe van, ugyanis ez esetben nem beszélhetünk konkrét vallási ünnepről, ahol a pap által elmondott szentbeszédnek, prédikációnak az alapja egy bibliai eseményhez köthető. A történelmi eseményre emlékező nemzeti ünnep során a pap beszédének – egy amúgy is vallásos közegben – mégis fontos jelentéshordozó szerepe van, beszéde az ünnepi esemény szerves, modelláló része, amely az állam intézményével összefonódva nyilvánosan is bemutatja az intézményes identitásépítés egy tökéletesen megszervezett válfaját. Ezt követően – a csúszáságtól beszórt márványcsillogású díszburkolaton – a mikrofonállvány előtt a hivatalosságok intéznek beszédet az egybegyűltekhez.

Az ünnepi eseményelemzés kódrendszerének egyik legfontosabb eleme a verbális kódok csoportja. Niedermüller megkülönböztet szokáseseeményt kísérő, magyarázó és szokásszövegeket. A szokáseseeményt kísérő szövegek lehetnek „mindennapi” (köznyelv) és „költői” (irodalmi) szövegek. A szokáseseeményt magyarázó szövegek legfontosabb ismérve a poétikai jelleg és a konatív funkció. (Niedermüller 1981: 185–186.) Az ünnepi eseményekhez azonban nem mindig fűződnek rítusszövegek, de a rituális beszéd ismérvei, tehát a beköszönés, köszöntés, köszönetmondás, elköszönés ilyenkor is fellelhetők az adott szövegben (Oláh 1996). Amint az a fenti példával is bemutattuk, a modern, nyilvános, konstruált események is merítkeznek a szokások és a régi vallásos, liturgikus események szokásszövegeiből. Elemeik nagyon hamar beépülnek az újonnan konstruált események eszközkészletébe, kódrendszerébe, a profán rítusba is (Verebélyit idézi Pozsony 2006: 52).

Elsőként a Kovászna megyei kormánybiztos – akit pár nappal később leváltottak – szólalt fel, közvetítve a kormányfő, Victor Ponta üzenetét.¹¹³

„Közel 100 évvel ezelőtt az erdélyi, besszarábiai, olténiai és moldovai dédapáink nagyobb megpróbáltatásoknak voltak kitéve, mint most mi. Háborúk voltak, több százezer élet odaveszett, idegenek foglalták el a területüket, de nekik mégis sikerült. 1918-ban, Gyulafehérváron, miután több száz ezer román feláldozta életét, elértük a legfontosabb nemzeti célt: a Nagy Egyesülést.

113 „În urmă cu aproape 100 de ani străbunicii noștri din Transilvania, din Basarabia, din Oltenia, din Moldova au trecut prin încercări mai mari decât noi. Au fost războaie, au fost sute de mii de vieți pierdute, teritoriile ocupate de străini și totuși ei au reușit. În 1918, la Alba Iulia, după ce sute de mii de români și-au dat viața în Primul Război Mondial, am obținut cel mai important obiectiv național: Marea Unire.

Vreau să fim acea țară mândră, puternică și respectată pe care strămoșii noștri și-au dorit-o – o Românie unită! Îmi doresc ca românii să aibă încredere în faptul că împreună în 2018, la împlinirea a 100 de ani de la Marea Unire, suntem capabili să fim din nou uniți, să fim mândri că suntem români, să arătăm întregii omeniri faptul că această țară a meritat și merită întotdeauna mult mai mult.” (Forrás: <http://gov.ro/ro/stiri/mesajul-domnului-victor-ponta-prim-ministru-al-guvernelui-romaniei-cu-ocazia-zilei-nationale-a-romaniei&page=1>)

Azt akarom, hogy az a büszke, erős és tisztelt ország legyünk, amelyre az elődeink vágytak – az egységes Románia! Azt kívánom, a románok bízzanak abban, hogy 2018-ban, a Nagy Egyesülés 100. évfordulóján, képesek újra eggyé válni, büszkének lenni arra, hogy románok, és megmutatni az egész világnak, hogy ez az ország megérdemelte, és mindig többet érdemel.”

Az üzenet összesűríti mindazt, amit az esemény miliője megkíván: nemzeti identitás, egység, büszkeség, közös cél, kontinuitás a múlttal, annak üzenete a jelen és a jövő számára is. A szöveg a folytatásban¹¹⁴ az ország gazdasági, társadalmi és modernizációs teljesítményeit emeli ki, értelmet adva a mindennapokban is a Nagy Egyesülésnek, a közös román államnak.

„Kortól, társadalmi helyzettől, etnikumtól és felekezettől függetlenül, mind románok vagyunk, és az a fontos cél köt egybe minket, hogy itthon, magunk és a gyermekeink számára egy jobb és biztosabb életet alakítsunk ki. Biznunk kell azon képességünkben, hogy szolidárisak, és együttműködők tudunk lenni, hogy Románia egy olyan ország legyen, ahol mindenki megtalálja a helyét, szerepét, önmaga és szakmai kiteljesedését.”

A miniszterelnök szövegének e befejező része kilép az etnikailag homogén nemzetállami diskurzusból, és a kulturálisan semleges, liberális köztársaság szempontját érvényesíti. Az állampolgárok közössége, a politikai szervezet végső célja a társadalmi és kulturális különbözőségek feloldása az egyén önmegvalósítása, kiteljesedésének céljából. Igaz, azt, hogy ez miként jöhet létre, nem említi.

Ezt követően a volt prefektus, a kovásznai születésű Codrin Munteanu – 2013 januárjától államtitkár a hadügyminisztériumban – szólal fel. Beszédét azzal kezdi, hogy ő is a nemzeti központ, Bukarest üzenetét tolmácsolja.¹¹⁵ Történelmi visz-

114 „Indiferent de vârstă, de statut social, de etnie sau de credință, suntem cu toții români și avem împreună un obiectiv important, acela de a construi pentru noi și pentru copiii noștri o viață mai bună și mai sigură aici, acasă. Trebuie să avem încredere în capacitatea noastră de a fi solidari și de a coopera, astfel încât România să devină țara în care fiecare își găsește locul, rolul și împlinirea personală și profesională.” (Forrás: <http://gov.ro/stiri/mesajul-domnului-victor-ponta-prim-ministru-al-guvernului-romaniei-cu-ocazia-zilei-nationale-a-romaniei&page=1>)

115 „Unirea național-politică din anul 1918 nu a fost una artificială, nu este un dar al lumii către români și nici rezultatul greșelilor imperiilor care vremelnic ocupaseră străvechile teritorii românești. Anul 1918 și ziua de 1 Decembrie constituie cel mai important reper în istoria constituirii statului național unitar și indivizibil, iar data zilei naționale nu poate fi schimbată la cererea unor ignoranți, persoane meteosensibile sau dușmani ai României. Noi, actuala generație a poporului român, avem în fața istoriei datoria de a da consistență și de a întări, nu doar de a clama ocazional și populist, caracterele statului român de stat național suveran, independent, unitar și indivizibil [...] Dreptul la un stat național unitar și indivizibil a fost plătit cu sângele a milioane de români, o jertfă a cărei proporții este greu de atins de către alte popoare, o jertfă făcută nu pentru a cuceri țări și teritorii străine, ci pentru a apăra vatra strămoșească daco-romană. Și noi, actuala generație a poporului român, trebuie să fim solidari și să ne apărăm drepturile noastre atunci când extremismul și retorica antiromânească se întetesc în mod antieuropean și periculos [...] Privind cu încredere în viitor, va trebui să ne îndeplinim datoria față de țară, în fapt față de generațiile următoare cărora trebuie să le lăsăm o Românie măcar așa cum am primit-o”. (Forrás: <http://www.dantanasa.ro/codrin-munteanu-mapn-ziuua-nationala-nu-poate-fi-schimbata-la-cererea-unor-ignoranti-sau-meteosensibili>)

szatekintéssel kezd, de beszéde, korábbi politikai szerepéhez illeszkedve, egyértelműen politikai abban az értelemben, hogy a nyelvi és etnikai szempontból határterületnek számító Sepsiszentgyörgyön az egész beszéd felépítése a „mi” és az „ők”, a „mi” és az „ellenség” polaritásán nyugszik. Igazolódni látszik Véronique Mottier fent említett elmélete. Üzen tehát a közös ellenségnek, a távol maradó, de a településen és a környékén valójában nagyon is jelen lévő magyaroknak, azoknak, akikkel kormánybiztosként – gyakran saját kezdeményezésre ugyan, de – sokat küzdött.

„Az 1918-as nemzeti-politikai egyesülés nem mesterséges volt, nem ajándék volt a románok számára a világ részéről, és nem is az ősi román területeket bitorló birodalmak tévedéseinek hozadéka. Az 1918-as év és december elseje a legfontosabb viszonyítási pont az egységes és oszthatatlan nemzetállam létrejöttében, és ezen nemzeti ünnep dátuma nem változtatható meg néhány tudatlan, az időjárásra érzékeny, vagy Románia ellenségeinek kérésére. Nekünk, a román nép jelenlegi generációjaként történelmi kötelességünk, hogy tartalommal töltsük fel és megerősítsük a nemzeti állam szuverenitását, függetlenségét, egységét és oszthatatlanságát - ne csak populista szólamként, alkalomadtán említsük. Az egységes és oszthatatlan nemzetállamhoz való jogot a román nép több millió román vérével fizette meg, és ez az áldozat kiemelkedik a többi nemzetek teljesítményeihez képest, hiszen nem idegen területek és országok megszerzéséért, hanem az ősi dákoromán hazavédelméért tették. És mi, a román nép jelenlegi generációja szolidárisnak kell lennünk, és meg kell védenünk a jogainkat mikor a szélsőségesek és a románellenes retorikák veszélyesen és Európa-ellenes módon megsokszorozódnak. Bizalommal nézve a jövőbe, teljesítenünk kell kötelességünket a haza iránt, valójában a jövő generációk számára, hogy legalább egy olyan Romániát kapjanak, amelyet mi is örököltünk.”

A volt prefektus tehát, akit végül a helyi magyar elittel szembeni torzsalkodásai következményeként, bukaresti, kormánypozícióból érkező nyomásra távolítottak el korábbi tisztségéből – és helyeztek végül magasabb pozícióba – ekkor már a védelmi szaktárca egyik vezetőjeként igazi politikai beszédet tartott. Az időjárásra érzékenyeket ostorozó kijelentésének súlyt adva, beszédét kabát nélkül, öltönyösen mondta végig. Az egységes és oszthatatlan nemzetállamra való többszöri hivatkozás üzenet a helyi magyar elit autonómiatörekvéseinek, távolmaradásukért és korábbi, a nemzeti ünneppel kapcsolatos ötletezéseikért¹¹⁶ pedig gyakorlatilag az állam ellenségeinek kiáltja ki őket. Az ellenségkeresés és a veszélyek hangsúlyozása igaz, igazodik Munteanu tárcájának profiljához. Mégis, ebben az ünnepi kontextusban, ahol még a szélsőséges szervezet tagjai is visszafogottan viselkednek, kissé túlzónak hat a beszéde. A földhöz való jog, a vér joga és nem különben a kétes dákoromán kontinuitás említése a felszólalóval az ünneplő közönséget a 19. század tü-

116 Forrás: <http://erdely.ma/kozeletunk.php?id=174531>.

relmetlen nacionalizmusába repítette vissza. Vagy a ceaușescui nemzeti kommunizmust idéző diskurzusával, talán időben közelebbi időpontba, a diktatúra emberi és közösségi jogokat tipró miliójébe. Kifejezi ugyanakkor azt a türelmetlen etnikai reprezentációs vágyat is, amely a helyi román elit körében is megmutatkozik, s amely – mint azt a továbbiakban is látni fogjuk – a nemzeti ünnep alkalmából elmondott beszédek során különös intenzitással mutatkozik meg. Az államtitkár beszédének további részében Románia geo- és biztonságpolitikai helyzetét ecsetelte az EU- és a NATO-csatlakozás kapcsán, majd mintegy folytatva a román nép nagy politikai projektjét, s hozzátette, reméli, hogy 2018-ban, a Nagy Egyesülés jubileumán már az Európai Unió határain belül láthatja viszont a román nép moldovai testvéreit is.

Munteanu beszédét követően a koszorúzásra került sor. A társadalmi, leginkább a román államapparátusban elfoglalt pozíció és státus szerint kerültek sorra a koszorúzók. Hosszú sor kanyargott a tér jobb sarkától a szoborcsoportig. Bürokraták, politikai pártok, tisztségviselők, katonák, rendőrök, más állami testületek, cégek, intézmények és magánszemélyek álltak sorba koszorúzni. A sor hosszához képest a koszorúzási aktus maga rövid. Két géppisztolyos katona és trikolór közé érkezik a koszorúzó. Az etikett a következőképpen néz ki: általában ketten vagy többen helyezik a bronzló lába elé a nemzeti színű virágokkal feldíszített koszorút, rövid fejhajtás következik, ami tiszteletadást és a belső, lelki átszellemülést, azonosulást hivatott jelezni. Ezután sarkon fordulnak és jön a következő.

A koszorúzás és úgy általában az ünnepség színfoltját az előpataki magyar polgármester szereplése jelentette. Ő maga az előpataki román folklórnak megfelelően volt öltözve, mellkasán kokárda, mellette több román és magyar népviseletbe öltöztetett kisgyerek. Jelenlétével és feltűnő ruházatával ő szándékozott közvetíteni az „együttélő”, helyi közösségek tiszteletadását.¹¹⁷

A koszorúzás után a szervezők nevében Ioan Lăcătușu történész egy felhívást olvasott fel, melynek címe: *Felhívás a civil társadalom és a magyar politikai szervezetek vezetőinek a Hargita, Kovászna és Maros megyei román–magyar együttélés normalizására.*¹¹⁸ A szöveg felolvasása és maga a műfaja is politikai üzenet. Egy-

117 A december elsejei ünnepségektől a helyi magyar politikai elit évek óta távol marad, ezt a tényt az aktív szereplők rendszeresen szóvá is teszik, ebből is következik tehát, hogy egyes szereplők hiánya is komoly üzenethordozó szereppel bír. Több interjúalany is jelezte, hogy a 2000-es évek közepén a helyi RMDSZ-nek szándékában állt változtatni, a próbálkozások azonban nem jártak sikerrel, és az azt követő években egyre jobban elmergesedő román–magyar viszony – különösen a december elsejei események környékén (zászló- és táblabotrányok, terroristavád) tovább mélyítette a szakadékot a két közösség között.

118 „Menținerea imaginii publice conform căreia, în perioada postdecembristă, județele Covasna, Harghita și Mureș reprezintă o zonă cu potențial conflictual, nu este benefică, nici pentru românii locuitori ai acestor județe, nici pentru maghiari, aducând grave prejudicii dezvoltării economice și sociale a zonei, climatului de conviețuire interetnică, bunăstării cetățenilor și relațiilor, pe toate planurile, a zonei cu celelalte județe ale României și cu investitorii străini. Este timpul ca această zonă binecuvântată din inima României să se transforme din consumator, în furnizor de stabilitate. Este timpul ca »focul« aprins în Ucraina să nu se extindă.” (Forrás: <http://www.mesageruldecovasna.ro/social/apel-la-normalizarea-convietuirii-interetnice-din-judetele-covasna-harghita-si-mures-adresat-reprezentantilor-societatii-civile-si-liderilor-formatiunilor-politice-maghiare-din-romania>)

részt válasz a két nappal korábbi, a Magyar Polgári Párt által szervezett tüntetésre, ahol az 1918. december 1-ei gyulafehérvári nemzetgyűlés nyilatkozatára hivatkozva a kisebbségek politikai és kulturális jogainak kiterjesztését kérték a jelenlevők, másrészt pedig a 19. századi nemzetépítés technikáit (műfaj, diskurzus) alkalmazva úgy pozicionálja magát, mint aki a székelyföldi párhuzamos román nemzetépítés szubjektumaként kíván megnyilvánulni. Teszi mindezt az ortodox egyházzal való szövetségben, mint ahogy ezt a szöveg felvezetője is jelzi.¹¹⁹ Az elmondott beszéd, kiáltvány kilép a történelmi időből, a december elsejei emlékűnnepség értelmezési hálójából. A jelen politikai és társadalmi viszonyait értelmezi a politikai cselekvés szimbolikus nyelvén, ideologikus gondolkodással.

„Azon közvélekedés, miszerint Kovászna, Hargita és Maros megyék egy potenciális konfliktuszóna, ártalmas mind a román, mind a magyar lakosokra nézve, súlyos előítéleteket vet a térség gazdasági és társadalmi fejlődésére, az etnikumközi együttélésre, a polgárok jólétére és mindenféle kapcsolatra, ami Románia többi megyéjéhez és a befektetőkhöz kötné e térséget. Itt az idő, hogy e áldott föld Románia szívéből a biztonság fogyasztójából, annak szállítóává váljék. Itt az idő, hogy megállítsuk az Ukrajnából gyújtott tüzet.”

Tehát a békés emlékezés és ünneplés rítusába, az egyházi, majd kulturális műsorhoz kapcsolva, erős etnopolitikai konfliktust, egy párhuzamos valóságot idéz a szónok. A hírtelevíziókból hírhedt ukrajnai konfliktussal állítja párhuzamba az együttélés e terepét, a székely–román kapcsolatokat, a „színpadot” is, amelyről felszólal. Beszéde a székely–román történelmi együttélést, gazdasági és kulturális kapcsolatokat hangsúlyozza (leválasztva azt a magyar történelemtől), majd kijelenti, hogy a gyulafehérvári nyilatkozat pontjait Románia betartja, a székelyeknek gyakorlatilag minden joga adott. Kijelenti, hogy az aktuális magyar politikai követelések, így az autonómia a történelem kerekének visszafordítása lenne, ezért elfogadhatatlan a román nép számára. Majd felszólítja a magyar politikai és írástudó elitet, hogy ne szítsa a románokkal szembeni gyűlöletet, inkább arra buzdítsák a székelyeket (mint az alattvalókat), hogy tanulják meg az állam nyelvét. Továbbá tartsák be a nyelv- és szimbólumhasználatot szabályzó hatályos törvényeket. Illetve ne csak elhatárolódjanak, hanem nyilvánosan ítélik el a szélsőséges magyar megnyilvánulásokat, mint pl. „Székelyföld nem román föld”, „Vesszen Trianon” stb. Mindezt az etnikumközi kapcsolatok normalizálása érdekében mondja, egy olyan közönség előtt, amelynek egyes tagjai percekkel azelőtt még azt ordították Sepsiszentgyörgy utcáin: „Ki a magyarokkal az országból!”

119 Gabriel Andreescu a romániai szélsőjobbról írt értekezésében hívja fel a figyelmet az ortodox egyház, a román törvénykezés és román politikai elit összefonódásainak veszélyeire (Andreescu 2003: 35–46, 55–69).

A rítus lezárása

A politikai beszéd után következik a rítust lezáró óra. Ez a hagyományos román nemzeti körtánc azt hivatott szolgálni, hogy a szervezők által kijelölt társadalmi és státusbeli különbségek eltűnjenek, a jelenlevők egyé válnak a nemzeti identitást hordozó dallamra és mozgásvilágra. Bár a kör létrejön, és elég sokan csatlakoznak, mégsem vesz részt benne mindenki. Sokan ezt is, akárcsak az előző programpontokat, kívülről figyelik, mint egy műsort. Mások elkezdenek hazafelé szállingózni. Vagyis maga a óra is a hivatalos ünnepség formájához és logikájához igazodik. Már nem ősi tánc, amely eredeti „funkciója” szerint feloldja az ünnepségen megjelenő, a szervezők által felépített szimbolikus társadalmi kereteket és határokat (Pentelényi 2004: 45), hanem a „fenti” világ részévé vált, műsorszámmá minősül – ami nem résztvevőket, hanem nézőket igényel. A órát járók többsége zászlót tart a kezében, ezzel is nehezebbé téve a tánc kéz a kézben élményét. A táncolók többsége a szervezőkből és a hagyományörző csapatokból kerül ki, viszont az Új Jobboldal tagjai nem vesznek részt, ők is külső nézői maradnak a szoborcsoport előtt kibontakozott, többnyire a helyiek által eljárat táncnak.

Ezzel véget is ért az ünnepség. A tömeg széteszlik, a babfőzeléket és italt kínáló bódék is bezártak már. A rendezvénysorozat ugyan folytatódik a városban és megeszerte is,¹²⁰ a fő esemény, a Mihai Viteazul-szoborcsoport uralta tér kiürül, csak a koszorúk és a zászlók maradnak tárgyi jeleiként az itt lezajlott emlékünnepeknek. A térre visszatérnek a mindennapok.

Akusztikus kódok

Az ünnep teljes terjedelmét különböző eredetű akusztikus, zenei és nem zenei kódok kísérik. A nem zenei kódok a december elsejei ünnepség során kisebb mértékben lelhetők fel, főként az egyházi szertartást megelőző és azt követő vagy kísérő harangozás sorolható ebbe a kategóriába. (Verebélyi 2005: 153.)

Ennél sokkal gazdagabb a zenei kódok tárháza. Ide sorolható az ének, a hangszeres zene, az autóra felszerelt hangszóróból közvetített nemzeti indulók, a katonai fúvószenekar indulói, a kórus dalai. Ezek fő funkciója a résztvevő személyek szórakoztatása, a köztük lévő kapcsolat és csoportidentitás erősítése. Ez a hatás a dallam, a zene és a tánc szinkretikus egységével érhető el leginkább (Pozsony 2006: 65–123), ami jelen esetben a hivatalos ünnepség végén táncolt óra során mutatkozott meg.

Pozsony Ferenc hívja fel a figyelmet a csend, a némaság szerepére, funkciójára, jelentőségére, főként egyházi ünnepek kapcsán (Pozsony 2003: 128–129). A 2014-es december elsejei felvonulás során a némaságnak egy különleges válfajára hívnam fel a figyelmet, az „elzárkózás, az egyet nem értés csendjére, hallgatására”. Az

---

¹²⁰ Forrás: <http://stiri.covasnamedia.ro/2014/11/20/programul-zilei-nationale-a-romaniei-in-judetul-covasna>.

ortodox templomtól a főtérré vonuló tömeg elején nemzeti dalok, egyházi énekek hangzanak el, míg a végén az Új Jobboldal csoportjának ordítóása hallható. A csoport előtt közvetlenül haladó ünneplő tömeg a hangzavar miatt már nem tud bekapcsolódni az éneklésbe, a kiabálásba azonban látszólag nem kíván bekapcsolódni. Ezt az elutasítást a lent elemzett kinezikus kódok során is említhető feszült arcvonások és a némaság együttesen jelzik.

A test- és a kinezikus kódok

Niedermüller a nem-verbális kódokat tárgyi és nem-tárgyi kódok csoportjára osztja. A nem-tárgyi kódok közé sorolja a korábban említett proxemikus kódokat, vagyis a térszerkezeti felosztást, valamint a kinezikus kódokat. A kinezikus kódok közé a testtartás, a gesztusok és mimika azon fajtáji sorolhatóak, amelyek nem testi szükségleteket elégítenek ki, hanem egy adott kommunikációs folyamatban kerülnek felhasználásra, kulturálisan elsajátíthatók és szimbolikus jellegűek, vagyis a szocializáció folyamatához köthető jelenségek. (Niedermüller 1981: 186–187.)

A felvonulók tömege nemcsak ünnepi öltözékével, ünnepélyes testtartásával, mimikájával, hanem vonulási rendjével is üzenetet közvetít a belső és külső szemlélők felé, akárcsak a beszédek elhangzása után sorrendben konferált koszorúzó sora is.

A jól strukturált felvonulás célja emelni az esemény látványosságát. A felvonulók sorát lovon ülő, népviseletbe öltözött, nemzeti színű lobogót hordozó ifjak vezetnek. Őket követik a szintén népviseletbe öltözött ifjú nők kisgyermekkel, majd az egyházi és nemzeti szimbólumokat (zászló, kereszt), koszorúkat hordozók, utánuk a papi és politikai méltóságok következnek, majd a hangosítást hordozó autót az ünneplő, zászlókkal felszerelt tömeg követi, akik mindannyian a tér szélén már felsorakozott katonák és rendőrök/rendfenntartók oszlopa előtt vonulnak el. A felvonulók sorát a megye prefektusa zárja egy katonai főméltóság kíséretében. A prefektus főhajtással tiszteleg a nemzeti színű lobogó előtt. Ujváry Zoltán szerint a gesztusok és mimika lényege, hogy megfeleljenek az új helyzetben kívánt állapot előidézésének, az eredmény megvalósításának (Ujváry 1980: 15–17). Ez esetben a főhajtás a nemzeti lobogó iránti tiszteletet fejezi ki.

Az ünnep záróakkordjaként a tér közepén közös nemzeti tánca kerül sor, amiben többnyire az aktív szereplők vettek részt. Az addig passzív hallgatóság egy része is szerves részévé válik az ünnepségnek, és az addig is aktív politikusokkal, katonatisztekkel, rendőrökkel és egyházi méltóságokkal közösen táncol.

Vizuális, tárgyi kódok, szimbólumok

Ugyancsak az együvé tartozás alátámasztói és erősítői, az ünnepi hangulat megteremtésének szerves részei a különböző vizuális, tárgyi kódok és szimbólumok is. Niedermüller szerint tárgyi kódoknak tekintünk minden olyan fizikai és materiális

elemet, amely az adott szituációhoz kötődve kerül felhasználásra (Niedermüller 1981: 186). Ezen kódok identitásépítésben betöltött szerepére Verebélyi Kincső is figyelmeztet (Verebélyi 2005: 156–157).

A vizsgált ünnepen a felvonuló és a térre bevonuló ünnepi szereplők számos ilyen szimbólummal élnek. A felvonulók román trikolorjai, kokárdái, a katonai fúvós zenekar öltözeke, az egyházi méltóságok ünnepi papi öltözeke és egyházi lobogók, a kórustagok, énekesek és táncosok népviselete, a koszorúzáshoz készített ünnepi koszorúk és a rajtuk lévő nemzeti színű szalagok, a résztvevők ünnepi (többnyire fekete-fehér) alkalmi öltözeke, a bevonuláskor a zenét közvetítő Mercedes típusú személygépkocsi státusszimbóluma mind az ünnepi rítus szerves részei, etnikai, társadalmi, felekezeti hovatartozást, identitást és státuszt reprezentálnak.

A 2014-es események során a román nemzeti színű lobogók száma nagymértékben növekszik az Új Jobboldal jelenlétének köszönhetően. Ezt fokozza már a templomtérén kibontott és a felvonulás során hordozott kb. tíz méter hosszú nemzeti színű lobogó és a kormányhivatal homlokzatát fedő nagyméretű nemzeti színű zászló is. Az Új Jobboldal jelenlétének köszönhetően bővül ez évben is a szimbólumok tárháza: a szélsőséges csoportokra jellemző fekete színű, katonai jellegű oldalzsebes nadrág, bakancs és dzseki kisebb mértékben ugyan, mint a 2009-es és a 2011-es sepsiszentgyörgyi szereplésük során, de jelen van, akárcsak a csoport sajátos szimbóluma, a keltakereszt zöld zászló. Az Új Jobboldal honlapján leírt magyarázat szerint ez a zászló máramarosi kereszt vagy keltakereszt néven ismert, tehát az egyik legősibb vallási szimbólumról van szó.¹²¹ Megjegyzendő azonban, hogy ez a kereszt valójában a termékenység és az élet szimbóluma volt, de szélsőjobboldali csoportok kezébe kerülve csakhamar előhívja a horogkereszt képzetét is. Nemzeti színűre festett transzparensiek és az azokon feltüntetett, az Alkotmányból kiragadott részletek szintén erőteljes nacionalista konnotációval bírnak. Az összkép alapján tehát nem véletlen, hogy a Kovászna megyei román ünneplő közösség nagy része nem tudott azonosulni a „vendégek” nézeteivel. Ez a tény a korábban említett feszült, néma arcvonásokon, elutasító tekinteteken is megmutatkozott, s valójában ennek a kirekesztésnek is nagymértékben köszönhető, hogy a csoport tagjai a koszorúzást követően elhagyták a várost, tehát az ünnep további részén nem vettek részt.

A tömegben fellelhetők továbbá a nemzeti szimbolika azon elemei, amelyek az identitás múltidéző és misztikus képét hívják életre, a közös kultúrát és múltat hivatottak megidézni: kucsmák, pásztorsubák, dákoromán múltat idéző kígyótestű farkasfejek (immár nem ércből, hanem fából és bőrből készítve). Az előpataki magyar nemzetiségű, de helyi román nemzeti viseletbe öltözött polgármestert kísérő

---

121 Eredeti honlapszöveg: „Simbolul Noii Drepte este Crucea maramureșeană, cunoscută în Europa și sub numele de Crucea Celtică, unul dintre cele mai vechi și raspândite simboluri creștine, prezent în mii de biserici și în simbolistica populară a fiecărei națiuni europene.” (Forrás: www.nouadreapta.org; letöltve 2010. 12.05.) [Az Új Jobboldal szimbóluma a máramarosi kereszt, Európában keltakereszt néven ismert, egyike a legrégebb és legelterjedtebb keresztény szimbólumoknak, mely jelen van több ezer templomban és minden európai nemzet, nép szimbólumrendszerében.]

székely ruhás gyermekek egy pillanatra felvillantják az együtt élő nemzet szimbólumvilágának egy részét is, ahogy az egyik erkélyen lobogó székely zászló is.

Következtetés

A fent bemutatott ünnepi esemény az antropológiai résztvevő megfigyelés módszerével a székelyföldi románság nyilvános, társadalmi vagy konstruált ünnepeinek, kitalált hagyományainak, emlékünnepeinek egy tipikus példáját mutatta be *december elsejét* mint nemzeti ünnepet – különös tekintettel az ünnep néprajzi, valamint politikai, reprezentatív, identitásépítő, ideológiai aspektusaira.

Az éves rendszerességgel megrendezett ünnepe néprajzi és szokáseseményt elemző szempontjainak, kódjainak viszonylagos állandósága mutatható ki, ezért az esemény bármikor rekonstruálható. A kódok közötti mélyrétegek feltárása azonban egyértelműen rávilágít arra is, hogy az ünnepségnek az elsődleges, vagyis emlékező funkcióján túl létezik egy nagyon erős identitásépítő, identitást erősítő, etnikai reprezentációt elősegítő szerepe, funkciója is. Ez a tény nemcsak az ünnepi eseményelemzés kódjaiban mutatkozik meg külön-külön, hanem egy olyan egységes koncepciót is képez, amely nem a véletlennek, hanem a tudatos előkészítő, lebonyolító és utómunkálatoknak, valamint az adott közösség igényeinek felel meg. A felvonuló tömeg nemzeti elemekben gazdag szimbólumai, az ünnepi öltözék, a történelmi múltat megidéző szimbólumok, a nemzeti színekbe öltöztetett város és főtér, az akusztikus kódok sokasága, az Alkotmány nemzetállamra vonatkozó passzusának nemzeti színű transzparensten szerepeltetése, a szakrális térben zajló események mind azt a célt szolgálják, hogy egyrészt megteremtsék az ünnep hangulatát, másrészt kifejezzék az ünneplők identitását, reprezentálják jelenlétüket. Az ünnepi beszédek pedig egyértelműen szemléltetik, hogy az identitásépítés, az etnikai reprezentáció nem merül ki csupán a történelmi megemlékezésekben, visszatekintésekben, az identitást kifejező tárgyi, vizuális, valamint akusztikai kódok felsorakoztatásában. A szónokok üzenetüket egy másik nemzet, a helyi magyarság tükrében fogalmazzák meg. Van, aki etnikai reprezentációs igényét úgy fejezi ki, hogy beszédének teljes tartalma a „mi” és az „ők” dichotómiájára épül, kifejezve és szemléltetve a két nemzet közötti különbségeket, a határt. Mások pedig egyenesen ellenségként jelenítik meg a helyi magyarságot. Mindez bizonyára nem a véletlen egybeesések, hanem tudatos szervezőmunka eredménye. Egy adott közösség igényeit ugyanis saját elitje nagymértékben alakíthatja, befolyásolhatja azáltal, hogy az esemény szervezésében, lebonyolításában oroszlánrészt vállal, saját igényeinek megfelelően alakíthatja a meghívottak körét, az ünnepe mondánivalóját, üzenetét. A székelyföldi kontextus figyelembe vételével, valamint a térség demográfiai mutatóinak tudatában az Új Jobboldal szervezet szerepe is ennek megfelelően kap értelmet.

A helyi újságok és a média becslése szerint a konkrét nemzeti ünnep és az emlékünnepe iránti érdeklődés évről évre egyre növekszik. Míg a sajtó 2007-ben 500 résztvevőre becsülte a jelenlévők számát, addig 2008-ban már 1 000, míg 2009-

ben 2 000 résztvevőről számol be. 2014-ben ismételten 1 000–1 500 fő résztvevőről tudósítanak a helyi lapok. Ez aránytalan növekedést mutat a demográfiai mutatók változásával összevetve, még akkor is, ha az elmúlt 90 évben Sepsiszentgyörgy román nemzetiségű lakosságának aránya megkétszereződött. Ennek oka lehet az, hogy növekszik a román nemzetiségűek etnikai reprezentációs igénye is. Válaszként erre egyházi, katonai, politikai elitjük minden nyilvános térben zajló ünnepség alkalmával megragadja a lehetőséget, hogy maximálisan kielégítse ezen igényt.

Ez a fajta erőszakos reprezentációs vágy, amelynek konkrét megnyilvánulási formái az Új Jobboldal felvonulásaiban és az újságcikkelemzés kapcsán említett zászlóvitákban, sőt legújabban már a terrorizmusvadásban is kifejeződik. Ezáltal már nemcsak egyszerű provokációknak tekinthetők, hanem az etnikailag nagymértékben határterületnek számító, egyébként 76,7%-ban magyarok által lakott településeken komoly etnikumközi feszültségekhez is vezethetnek.

Megjegyzem, hogy a fent leírt, erősen mediatizált ünneplési szokás nagymértékben jellemző a székelyföldi magyar lakosságra is. Azzal a lényegi különbséggel, hogy a magyarság a feszültségkeltés helyett inkább választja a nyílt és békés figyelemfelkeltő tüntetést és kinyilatkoztatást. A másik nagy különbség, hogy a székelyföldi románság nemcsak a helyi elitől, hanem nemzetállami szintről is megkap minden támogatást a hasonló ünnepi és hétköznapi eseményekhez, amint azt a felszólaló elit retorikája is jól szemléltette.